

**KLASİK DÖNEM YUNAN VE ROMA YAZININDA PENELOPE:
HOMEROS'TAN OVIDIUS'A PENELOPE BETİMİ VE *HEROIDES* 1**

Serap Kalaycıoğulları*

Özet

Homeros, *Odysseia*'sında, Penelope'yi, kocası Ulysses'in (Yun. Odysseus) savaştan dönmesini yirmi yıl sabırla bekleyen ve bu sırada taliplerini hilelerle oyalayan iffetli eşi olarak betimlemiştir. Ozanın, Penelope'ye çizdiği bu karakter tasviri, önce Arkaik Yunan şiirine, ardından Latin şiirine aktarılmıştır ve Penelope'nin adı yüzyıllar boyunca iffet ve sadakat örneği (*exemplum pudicitiae, exemplum pietatis*) olarak kullanılmıştır. Bu geleneğin genel olarak İS 1. yüzyılda yaşayan Latin *elegeia* ozanları tarafından da sürdürüldüğü görülmektedir; bununla birlikte Ovidius, *Heroides* adlı yapıtında, ilk mektup yazarı olarak sunduğu Penelope'nin hislerine öncelik vermiş, terk edilmiş bir kadın olarak onun iç dünyasında yaşadığı korkuları (*timor*) ve kaygıları (*cura*) işlemiştir. Bu çalışmada, Penelope'nin, önce Homeros'tan temelini alan Arkaik Yunan şiirinde, daha sonra da Latin şiirinde nasıl betimlendiği incelenecektir. Bu inceleme doğrultusunda, Ovidius'un, *Heroides* 1'de mektup yazarı olarak sunduğu Penelope'nin, geleneksel anlatıma uyarlılığı ve farklılığı tartışılacaktır. Çalışmanın sonunda tartışmaya konu olan mektup (*Heroides* 1) tema örgüsü bakımından incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Heroides, Homeros, Ovidius, Penelope, Ulysses

**Penelope in Greek and Roman Literature of Classical Period:
The Portrayal of Penelope from Homer to Ovid, and *Heroides* 1**

Abstract

Penelope had been described by Homer as a chaste wife of Ulysses, who waited for her husband for twenty years with patience and who, while waiting, put off her suitors by trickeries. This figure of Penelope which came from Homeric epic, was first transferred to the Archaic Hellen poem and then to the Latin poem, and the name of Penelope had been served as an *exemplum* of chastity and loyalty throughout centuries. It can be seen that this tradition was also followed by the Latin elegiac poets of the first century AD; but Ovid, by choosing Penelope as the first writer of his *Heroides*, gave priority to her feelings and exhibited the fears and anxieties which were existed in this abandoned

* Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

woman's inner world. In this study it will be analyzed first how Penelope was portrayed in the Archaic Hellen poem which emerged from Homer, and then in the Latin poem. In accordance with this analysis, the concordance and the difference of Ovid's Penelope as a letter writer of *Heroides* with the traditional narrative will be discussed. At the end of the study, the letter (*Heroides* 1) which is the subject of this discussion will be analyzed in respect to its plot.

Key Words: Heroides, Homer, Ovid, Penelope, Ulysses

Penelope, Homeros'un *Odysseia*'sında, destanın başkahramanı Ithaca Kralı Ulysses'in akıllı (*περίφρων*¹), sağduyulu (*ἐχέφρων*²) ve erdemli (*πινυτή*³) eşi olarak betimlenir: Troia Savaşı'na giden kocasını yıllarca sabır ve sadakat ile bekleyen⁴ Penelope, Ulysses'in yokluğunda bir yandan oğlu Telemachus ve kocasının babası yaşlı Laertes ile ilgilenirken diğer yandan Ulysses'ten ümidi kesip aralarından birini seçmesi için direten taliplerini oyalamakla uğraşır;⁵ yirmi yıl boyunca kocasını beklemekten vazgeçmeyen Penelope, sonunda sabrının karşılığını alır ve Ulysses'e kavuşur. Penelope'nin bu sabırlı bekleyişi, yüzyıllar boyu, önce Yunan yazınında, daha sonra da Latin yazınında iffet ve sadakat örneği (*exemplum pudicitiae, exemplum pietatis*) olarak işlenmiştir:

Homeros sonrasında Penelope'nin adı ilk olarak Yunan yazınında, İÖ VI. yüzyılda yaşadığı düşünülen ozan Theognis'in bir şiirinde geçmektedir; ozan dizesinde, Penelope'nin, oğluyla birlikte, kocasını uzun yıllar sabırla beklediğini (*ὀπέμεινε ... μένουσα*, Theog. 1. 1127) işlemiştir. Yunan tragedya ve komedy eserlerinin verildiği İÖ V. yüzyılda ise, "Penelope" adını taşıyan, biri Aeschylus'a, diğeri Philocles'e ait iki tragedya oyununun ve Theopompus'a ait bir komedy oyununun yazıldığı bilinmektedir.⁶ Ancak, bu oyunların adları dışında günümüze kalan çok fazla şey olmadığı için, Penelope'nin bu oyunlarda hangi nitelikleri ile betimlendiği konusundaki görüşler varsayımdan öteye gidememektedir.⁷ Euripides'in oyunlarında ise, Penelope'ye, onun erdemli bir kadın, sadık bir eş olmasına gönderme yapan iki atıf bulunmaktadır: *Troades* adlı tragedya oyununda, Talthybius,

¹ Hom. *Od.* 1. 42, 4. 97, 16. 409, 435, 17. 585, 18. 245, 250, 19. 123, 23. 10, 80, 173, 285.

² Hom. *Od.* 13. 406, 16. 130, 458, 17. 390, 24. 198, 294.

³ Hom. *Od.* 11. 445.

⁴ Hom. *Od.* 11. 181, 16. 37.

⁵ MacKay (1958: 127), Homeros'un, Penelope'yi, sadık bir eş olmanın yanı sıra, mükemmel, güzel, çekici, sevecen, kararlı, zeki ve haddini bilen bir kadın olarak idealize ettiğini savunur. Homeros'un Penelope'si üzerine ayrıntılı ve titiz bir inceleme için bk. Gilchrist, 1997: 104-174. Gilchrist'e göre (104), *Odysseia*'yı, Penelope'yi hikâyenin merkezine alarak incelemek, ilgi çekici ve lüzumlu bir yaklaşım olmakla birlikte, *Odysseia*'yı Penelope adına söylenen bir destan olarak görmek abartılı bir bakış açısidir. *Odysseia*'nın Penelope merkezli incelenmesine örnek olarak bk. Heitmann (2005).

⁶ Bk. Storey, 2007: 343. Aeschylus'un oyunundan günümüze kalan tek bir fragmanda (*F* 187), konuşmacı, soyunun eski bir yerleşim olan Krete'den geldiğini söylemektedir. Dolayısıyla bu, onun, Krete'li bir dilenci kılığında sarayına giren Ulysses olduğunu ve oyunun, Ulysses ile Penelope'nin kavuştukları ve Ulysses'in, karısının taliplerini öldürdüğü zaman diliminde geçtiğini düşündürmektedir.

⁷ Yunan tragedyasında Penelope üzerine ayrıntılı bir inceleme için bk. Gilchrist, 1997: 175-226.

Troia’da esir düşen Hecabe’ye, Laertes’in oğlu (Ulysses) onu almaya geldiğinde seve seve peşinden gitmesini, çünkü orada erdemli bir kadına (Penelope’ye) (*σώφρων*) hizmet edeceğini söyler (Eur. *Tro.* 421-423). *Orestes* adlı tragedya oyununda ise, babasına olan sadakatsizliğinden ötürü annesini öldüren ve büyükbabasının karşısında kendisini savunan *Orestes*, Telemachus’u örnek gösterir ve Telemachus’un annesini öldürmediğini, çünkü onun (Penelope’nin), kocasına sadık kaldığını, başka bir erkeği yatağına almadığını söyler (Eur. *Or.* 588-590). Komedyaya ozan Aristophanes’in (yak. İÖ 446-İÖ 386), *Thesmophoriazusae* adlı oyununda da, Penelope, erdemi (*σώφρων*) ile ünlü bir kadın olarak betimlenir (Ar. *Thesm.* 547-548).

İÖ IV. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen, Pseudo-Aristoteles’in *Oeconomica* adlı yapıtında da, Penelope’den kocasına sadık ve itaatkar bir eş (*fidelis et iusa viro*) olarak bahsedilir: Yapıtının üçüncü kitabında, karı-kocanın izlemesi gereken ahlaki nitelikleri tartışan yazar, Penelope’nin, sadakati ile kazandığı ününü (*gloria*), kocasının başına gelen kötülöklere ve Penelope’nin bu kötülöklere karşısında (*in malis*) sergilediği ahlaki tutuma bağlamaktadır (Arist. *Oec.* 3. 1).⁸ Erkeğin, karısına dürüstlük (*honestate*), ılımlılıkla (*modestia*) ve saygıyla (*timore*) yaklaşması gerektiğini, böylece karısının da -yanında olmasa dahi- ona uyumlu (*concors*), sadık (*fidelis*) ve bağlı (*propria*) olacağını savunan yazar, örnek olarak Ulysses’i gösterir; Ulysses’in, Calypso, kendisine ölümsüzlük vaat ettiği halde karısının şefkatine, sevgisine, sadakatine (... *uxoris affectum et dilectionem et fidem*) ihanet etmediğini; Circe’ye, arkadaşları tehlikeye düşmedikçe boyun eğmek istemediğini, ona, yaşamak için değil, ölümlü karısını ve oğlunu görmek için yalvardığını; gösterdiği bu sonsuz sadakatinden ötürü karısından da aynı karşılığı aldığını anlatır (Arist. *Oec.* 3. 3). Plato’nun (İÖ 427-İÖ 346) *Phaedo*’sunda ise, Penelope’nin taliplerini oyalamak için uyguladığı hileye (*dolus*)⁹ gönderme yapılarak, ruhunu gece gündüz durmaksızın ve sonu gelmeyen bir çalışma telaşına kaptıran kişi, gündüz ördüğü işi geceleyin çözerek zamanını boşa harcayan Penelope’ye benzetilir (Pl. *Phd.* 84 A-B).¹⁰

Bu örneklerin, ozanların kayıp eserleri düşünüldüğünde, tüm Yunan yazın geleneğini yansıttığını söylemek mümkün olmamakla birlikte, Erken Dönem yazınında genel olarak Homeros’un

⁸ “... O halde doğru olan, kadının kocasının başına kötü bir şey gelmemesini dilemesidir. Kocasının başına kötü bir şey gelirse de akıllı bir kadın bu durumdan da son derece büyük bir övgü kazanabileceğini düşünmelidir; zira mutlu eşlerle yaşamış olsalardı, ne Alkestis bu kadar şöhretli ne de Penelope bu kadar yüce övgülere layık olacaktı. Oysa Admetos ve Odysseus’un yaşadığı zorluklar, şimdi eşlerine ölümsüz bir ün getirdi. Kötü zamanlarında kocalarına karşı sadık ve itaatkâr olan bu kadınları tanrılar, hak ettikleri şekilde onurlandırdı (Arist. *Oec.* 3.1).” Çeviri için bk. Yalazı-Keyinci, 2015: 102.

⁹ Penelope’nin güzelliğinin ve Ulysses’in krallığının peşinde olan talipler (*proci*), Ulysses’in sarayına yerleşirler ve Penelope’nin artık Ulysses’ten umudu kesip içlerinden birini eş olarak seçmesini beklerler. Penelope ise, onları atlatmak amacıyla, Ulysses’in yaşlı babası Laertes için örmekte olduğu kefeni tamamladıktan sonra kararını vereceğini söyler ve gündüzleri ördüğü kefeni geceleri çözerek taliplerini oyalar. Penelope’nin talipleri hakkında bk. Bassett, 1918: 41-52.

¹⁰ Romalı yazar Marcus Tullius Cicero (İÖ 106-43) da, *Academica*’da, “diyalektik”i tartışırken, tıpkı Plato gibi, Penelope’nin dokuduğu işi söküp söküp yeniden dokumasından sonuca ulaştırmayan boş bir uğraş örneği olarak bahsetmiştir (Cic. *Luc.* 2. 29).

çizmiş olduğu Penelope tasvirine sadık kalındığı söylenilebilir. Bununla birlikte Penelope'yi sadakatsiz bir kadın olarak gösterme eğiliminin de olduğu bilinmektedir: Herodotus (İÖ V. yüzyıl), *Historiae* adlı yapıtında Yunan ve Mısır tanrılarını tanıtırken, “Troia Savaşı'nın ardından doğan” Tanrı Pan'ın annesinin Penelope, babasının ise Hermes (Lat. Mercurius) olduğunu bildirmiştir (*Herod.* 2. 145-146). Pindarus da (yak. İÖ 522-443) Pan'ın annesinden Penelope olarak bahsetmiştir (*F* 100).¹¹ Samos'lu Duris ise (yak. İÖ 350-280 sonrası), Pan'ın babasının tüm talipler olduğunu, bu nedenle adını “her” anlamına gelen *πᾶν*'dan aldığını; ancak Pan'ın, Tanrı Mercurius ile başka bir Penelope'nin ya da Iuppiter ile Lascivia'nın oğlu olarak da bilindiğini aktarmıştır (*F* 42 M., *FHG* II s. 479). Penelope'nin, Ulysses'e sadakatsizliğini kabul etmeyenlerin ya da onu aklamak isteyenlerin bir kısmı, Pan'ın annesinin başka bir Penelope olduğu, bir kısmı da Tanrı Hermes'in keçi kılığına girerek Penelope'yi kandırdığı; Penelope'nin kocasına sadık olduğu, ancak taliplerinin tecavüzüne uğradığı; Penelope'nin Hermes'le ilişkisinin Ulysses'in ölümünden sonra yaşandığı ya da Pan'ın babasının Ulysses olduğu görüşlerini ortaya atmışlardır.¹² Buna karşın Penelope'yi Tanrı Pan'ın annesi olarak betimleyen, Ulysses'in dönüşü ile ilgili olarak Penelope'nin sadakatsizliğini işleyen fragmanlar ve açıklamalar (*scholia*'lar),¹³ olasılıkla onun adını ve ününü konu eden retorik alıştırmaların ürünüdür.¹⁴ Nitekim İÖ II. yüzyılda Yunan tarihçi Polybius'un yapıtında, Timaeus'un (yak. İÖ 345-250) Sicilia'yı överkenki konuşmasında, retorik okullarındaki en yetenekli öğrencilerin, Thersites'e övgü ya da Penelope'ye yergi gibi paradokslar üzerinde çalıştıklarından bahsedilir (Polyb. 12. 26b). Nitekim daha sonra Seneca da (İS I. yüzyıl), retorikçilerin Penelope'nin sadakatini (*pudicitia*) sorguladıkları çalışmalarından bahsetmiştir (Sen. *Ep.* 88. 8).

Latin Edebiyatını okumaya başladığımızda ise, Homeros'a dayanan ve Erken Dönem Yunan ozanların da çoğunlukla takip ettikleri edebi geleneğe uygun olarak, Penelope'nin sabırlı (*patiens*), sadık (*pia*), iffetli (*pudica/casta*) bir eş olarak betimlendiğini görüyoruz: Plautus'un (İÖ 254-184), *Stichus* adlı komedyasının girişinde (1-10), üç yıl süresince kocalarından ayrı kalan ve babaları tarafından yeniden evlenmeye zorlanan Panegyris ile kız kardeşi aralarında konuşurken, kendilerini Penelope ile kıyaslayan Panegyris, kız kardeşine kocasından uzunca bir süre mahrum kalan Penelope'nin (*quae tam diu vidua viro suo caruit*) ruhen ne kadar acı çektiğini bildiğini (*credo ego*

¹¹ Pindarus'ta Pan ile Penelope için bk. Haldane, 1968: 23-25. Cicero (*Nat. D.* 3. 22) ve Hyginus (*Fab.* 224) da Pan'ın babasını Hermes olarak göstermişlerdir. Tanrı Pan ile Penelope üzerine ayrıca bk. Jacobson, 1974: 246-248; Gilchrist, 1997: 50-56. Tanrı Pan üzerine bk. Boyana, 2005: 167-193.

¹² İlgili metinler için bk. Jacobson, 1974: 248 ve notları.

¹³ Eugammon'un (yak. İÖ VI. yüzyıl) *Odysssea* sonrası olayları hikâye eden *Telegony* adlı yapıtının, Proclus (yak. İÖ II. yüzyıl) tarafından verilen özetinde, Circe'nin Ulysses'ten olan oğlu Telegonus'un bilmeden babasını öldürdüğü, gerçeği öğrenince Penelope'yi, Telemachus'u ve babasının cansız bedenini Circe'nin adasına getirdiği, burada Circe'nin Penelope ile Telemachus'u ölümsüzleştirdiği, daha sonra Circe'nin Telemachus ile, Telegonus'un da Penelope ile evlendiği anlatılmaktadır (Eugammon *Teleg. arg.* 2-4). Penelope'nin sadakatsizliği ile ilgili olarak ayrıca bk. Apollod. *Epit.* 7. 38-39; Hyg. *Fab.* 127; Lycoph. *Alex.* 771-773; Pausanias, 8. 12. 5-6.

¹⁴ Jacobson'a göre (1974: 248-249); Penelope ile ilgili bu tür anlatımların ortaya çıkmasının psikolojik ve kültürel iki nedeni olmuştur: Birincisi gerçek olamayacak kadar mükemmel olan Penelope'yi sıradanlaştırarak yere indirme eğilimi; ikincisi ise paradoks sanatı ile gelişen retorik eğitimi ve alıştırmaları. Ayrıca, ne yazık ki tamamen kayıp olan ve günümüze ulaşmayan komedyaların da olasılıkla buna katkısı çok olmuştur.

miseram fuisse Penelopam, soror, suo ex animo, quae tam diu vidua viro suo caruit) ve onu en iyi gece gündüz endişeli (*sollicitae noctes et dies*) bir ruh hali içinde olan kendilerinin anlayabileceğini söyler. Ozan Gaius Valerius Catullus'un (İÖ 84-54) şiirinde ise, Penelope, *optima mater* (mükemmel anne) olarak nitelenir ve ondan Telemachus'a benzeri görülmemiş bir ün kaldığı (... *unica ab optima matre Telemacho manet fama Penelopeo*) ifade edilir (Catull. 61. 221-223).

Quintus Horatius Flaccus'un (İÖ 65-8) *satura*'larında ise, Ulysses ile bilici Teiresias arasındaki bir diyalogda, iffetiyle (*pudica*) ve onuruyla (*frugi*) kocasının güvenini kazanan Penelope'nin sadakatinden, taliplerinin beceriksizliğinin neticesi olarak bahsedilir (Hor. *Sat.* 2. 5. 76-82): Teiresias, Ulysses'e, mirasçısı olmak istediği yaşlı bir adama yaranmak için karısını onunla paylaşmasını önerir. Ulysses'in şaşkınlığı üzerine Teiresias, Penelope'nin saraydaki genç taliplerinin aşktan çok midelerini düşündüklerini ve ona armağan vermekten kaçındıklarını, Penelope'nin de bu sayede senelerce ahlaklı kaldığını, oysa yaşlı bir adamdan elde edeceği şeylerin tadına varsa ona bağlanmaktan mutluluk duyacağını söyler. Horatius'un lirik şiirlerinde ise, Penelope, kocası için acılara katlanan (*laborans in uno*,¹⁵ *Carm.* 1. 17. 20) ve taliplerine karşı direnen (*difficilis procis*, *Carm.* 3. 10. 11) bir kadın olarak betimlenir.

İÖ I. yüzyıl Latin *elegeia*'sında¹⁶ da, Penelope'den pek çok kez övgüyle bahsedilmiştir: Ozan Sextus Propertius, bir şiirinde, peşinde çok sayıda talibi olmasını doğal bulduğu (*tam multis femina digna procis*) Penelope'nin "yirmi yıl boyunca lekesiz (*salua*) bir hayat sürmeyi başardığını", numaradan dokuduğu kefeni geceleri bozarak taliplerini kurnazca oyaladığını, Ulysses'i bir daha asla görme umudu olmadığı halde yıllarca bekleyerek ona sadık kaldığını işler (Prop. 2. 9. 3-8). Başka bir şiirinde de, sadakatinden şüphe ettiği sevgilisi Cynthia'ya sitem ederken ve âşıkların artık canları ne isterse onu yapmalarından yakınırken, kocasının evine aşkla bağlı kadınlar arasında (*quaecumque viri femina limen amat*), Ulysses'in, yatağını onunla paylaşmaktan mutluluk duyan karısını (*felix ... coniunx et lectus Ulixis*) sayar (Prop. 2. 6. 23-24). Diğer bir şiirinde ise, karısı Aelia Galla'yı bırakıp savaşa gidecek olan Postumus'a seslenerek Ulysses'in onca sıkıntıyı boşuna çekmediğini, çünkü evde onu bekleyen namuslu (*casta*) bir karısı olduğunu söyler; ozan, Postumus'u Ulysses ile, Aelia Galla'yı ise Penelope ile özdeşleştirir ve Galla'nın sadakatinin Penelope'ninkini dahi aştığını (*vincit Penelopes Aelia Galla fidem*) belirtir (3. 12).¹⁷ Propertius bir sonraki şiirinde de Penelope'den gururlu (*pudica*) ve sadık (*pia*) bir kadın olarak bahseder (Prop. 3. 13. 10, 24). Ozan, son olarak, Acanthis adında ölmüş bir kadın satıcısına sevgilisinin aklını çeldiği için lanet okuduğu şiirinde, Acanthis'in, Penelope'yi

¹⁵ Buradaki *unus* sıfatı ile Ulysses kastedilir.

¹⁶ *Elegeia*, İÖ VIII. yüzyılda İonia bölgesinde bir ölüm ve ağıt şiiri olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte zamanla Yunan ozanlar sayesinde yiğitlik, sevgi, özlem, doğa, mitoloji gibi konuları içine alarak zenginleşmiştir ve İÖ 300 yıllarında yazınsal bir nitelik kazanmıştır. Romalı ozanlar da *elegeia* ile sevgi şiirleri yazmışlardır.

¹⁷ Burada ozan, Penelope'nin adını *exemplum pudicitiae* olarak kullanmaktadır ve tıpkı mezar yazıtlarında olduğu gibi, bu ifadedeki amaç, Penelope'nin sadakatini sorgulamak değil, bahsi geçen kadını yüceltmektir; bk. Gilchrist, 1997: 249-251.

dahi, kocasından gelen haberi duymazdan gelmeye (*neglecto rumore mariti*) ve şehvetli Antinous¹⁸ ile evlenmeye (*nubere lascivo ... Antinoo*) zorlayabilecek biri olduğunu yazar (Prop. 4.5). Propertius, bu son iki örnekte, Aelia Galla'yı övmek, Acanthis'i ise yermek için, Penelope'nin adını *puccitiae exemplum* olarak kullanır.

Propertius'un çağdaşı ve meslektaşı Publius Ovidius Naso ise, *Amores* adlı yapıtının ilk kitabında, Penelope'nin, taliplerinin varlığından hoşnut olduğunu ima ederek, onun kılıcı bahane ederek¹⁹ aslında genç erkeklerin cinsel gücünü sınıadığını söyler (*Am. 1. 8. 47*). Ovidius, *Amores*'in ikinci kitabında ise, kadın kahramanların mektuplarını (*Heroides*'i) yazdığını ve bunlar arasında Penelope'nin Ulysses'e sözlerini içeren mektubun da olduğunu bildirir (*Am. 2. 19-26*); ardından (kendisini taklit ederek *Heroides*'teki kadınların bazılarının mektuplarına cevaplar yazan) Sabinus'un mektuplarına atıfta bulunarak, masumiyetiyle ışık saçan (*candida*) Penelope'nin Ulysses'in mühürünü tanıdığını söyler (*Am. 2. 18. 29*). Ozan, *Amores*'in üçüncü kitabında ise, Penelope'yi, etrafında onu gözetleyen bir bekçi (*custos*) olmadığı halde, onca genç talibinin arasında namusunu korumayı başaran bir kadın (*inter tot iuvenes intemerata procos*) olarak betimler (*Ov. Am. 3. 23-24*).

Ovidius, *Ars Amatoria* adlı yapıtının, erkeklere kadınları kazanmanın yollarını öğrettiği birinci kitabında ise onlara şöyle seslenir: “Sadece ısrar et, işte o zaman o ünlü Penelope'yi dahi kazanırsın (*Penelopen ipsam, persta modo, tempore vinces, Ars. Am. 1. 477*).” Ozan, aynı yapıtının erkeklere, kadınları elde tutmanın yollarını gösterdiği ikinci kitabında da, özleneceklerinden emin oldukları an, kısa bir süre sevgililerinden ayrı kalmalarını öğütler ve Penelope'nin de, kurnaz kocası Ulysses'in yokluğunda acıyla kıvrandığını (*Penelopen absens sollers torquebat Ulysses*) açıklar (*Ars. Am. 2. 355*). Ovidius, *Ars Amatoria*'nın üçüncü kitabında ise, erkeklere, sadece birkaç kişinin işlediği suçtu herkese yüklemekten kaçınmalarını, her kızın kendi değer yargılarından (*meritis ... suis*) sorumlu olduğunu düşünmelerini öğütler ve iffetsizliği ile ünlenen kadınların yanında, yıllarca savaşıyor, yıllarca da yollarda savrulan kocasına sadık kalan (*pia*) Penelope gibi kadınların da olduğunu hatırlatır (*Ars Am. 3. 9-16*).

Ovidius, *Metamorphoses* adlı yapıtında, Penelope'den, erkekleri peşinde koştıran mitolojik bir *exemplum* olarak yararlanır (*Met. 14. 668-671*): Kendisini yaşlı bir kadına dönüştüren Tanrı Vertumnus, çiçekleri ve ağaçları karşı cinsten daha yakın bulan *nympha* Pomona ile konuşken, onu, eğer erkeklere ilgi duysaydı peşinde o ünlü kadınlardan çok daha fazla talibi olacağına ikna etmeye

¹⁸ Penelope'nin talipleri arasında başı çekmektedir: Hom. *Od. 17. 375, 18. 34, 21. 287*.

¹⁹ Penelope, bir hizmetçisi tarafından, kefen konusundaki hilesi ifşa edilince, taliplerini oyalamak için bu kez kim Ulysses'in kılıcını ininden çıkarıp kaldırmayı başarırsa onunla evleneceğini söyler (Hom. *Od. 21*).

çalışır ve çok sayıda talibi olan kadınlar arasında Helena ile Hippodamia'nın yanı sıra Ulysses'in eşini (Penelope'yi) sayar.²⁰

Ovidius, sürgün döneminde yazdığı şiirlerinde ise,²¹ kendisini birçok kez Ulysses ile, karısını ise Penelope ile özdeşleştirmiştir.²² Örneğin ozan, karısına yazdığı bir şiirinde, onun sadakatini övmek için “Eğer Maeonia ozanı (Homeros) senin kaderini bilseydi Penelope'nin ünü (*fama*) senden sonra ikinci sıraya düşerdi.” şeklinde yazar (*Tr.* 1. 6. 21-22). Başka bir şiirinde, karısının doğum gününde onun yanında olamamaktan ötürü hayıflanmış ozan, kendi durumunu Ulysses'inkine benzeterek “tıpkı bir zamanlar karısının kutlama gününü (*festum ... coniugis ... diem*) belki de dünyanın bir ucunda geçiren Laertes'in kahraman oğlu (Ulysses) gibi.” der (*Tr.* 5. 5. 3-4). Aynı şiirinde karısına, zorluklar karşısında sergilenen mücadelenin ve direncin, kişiye, ahlaki açıdan sahip olduğu (*mores*) nitelikleri (*pudicitia, virtus, probitas, fides*) sergileme ve ün kazanma fırsatı sunduğunu belirtir ve örnek olarak, tıpkı Pseudo-Aristoteles gibi, Ulysses'in karısı Penelope'yi gösterir (*Tr.* 5. 5. 43-52) ve “Eğer dayanıklı Ulysses, hiçbir zorlukla karşılaşmasaydı Penelope belki mutlu bir kadın olurdu, ama övgüye değer bulunmazdı (*Tr.* 5. 5. 51-52).” der. Ozan başka bir şiirinde ise, karısına şöyle seslenir: “Görüyor musun, çağlar sonra bile Penelope'nin ölümsüz adı (*nomen inextinctum*), sadakati (*fides*) nasıl da hala övgüye layık (*laudabilis*) bulunuyor? (*Tr.* 5.14. 35-36)” Dolayısıyla ozan, karısı ile Penelope arasında benzerlik kurarak bir yandan karısını överken diğer yandan birbirlerinden zorunlu olarak uzak kaldıkları sürgün döneminde ondan beklentilerini (sabır ve sadakat) açıklar. Ovidius, sürgün yeri Pontus'tan yolladığı mektuplarında da, karısına, örnek alması için mitolojik kadın kahramanların tutumlarını sıralarken, ısrarcı taliplerini hileyle atlatması gerektiğinde Penelope'yi rakip görmesini söyler (*Pont.* 3. 1. 107-108); ancak daha sonraki dizelerinde, onun, Penelope gibi örgü örmesine (*tela*) gerek olmadığını belirterek ondan Caesar'ın karısına gidip ona dil dökmesini ister (*Pont.* 3. 1. 113-114).

...

Penelope'den bir *exemplum pudicitiae* olarak bahsetme geleneğini, Propertius gibi Ovidius'un da, şimdiye kadar ele aldığımız eserlerinde, genel olarak sürdürdüğünü görmekteyiz. Homeros Penelope'yi destanının başkahramanının eşi olarak sevgi, sadakat ve sabır sembolü olarak sunmuş, ondan sonra gelen Yunan ve Latin ozanlar da çoğunlukla bu geleneğe uyarak, bir kadının kocasına duyduğu sevgiyi ve sadakati vurgulamak için, Penelope'nin adını sık sık *exemplum* olarak kullanmışlardır. Bildiğimiz yapıtlar arasında, Penelope'ye ilk kez hayat veren, ona kendisini,

²⁰ Yaşlı bir kadın kılığındaki Tanrı Vertumnus ile âşık olduğu *nympha* arasındaki bu diyalog, Krete'den gelen bir yabancı kılığında sarayına giren Ulysses ile Penelope'nin karşılaştıkları anı çağrıştırmaktadır. *Metamorphoses* 14. 671'de Penelope üzerine bir inceleme için bk. Possanza, 2002: 89-94.

²¹ Ovidius'un sürgüne gönderilme sebepleri ve sürgün yaşamı üzerine bk. Özaktürk, 1999.

²² Bu konuda bk. Gilchrist, 1997: 265-268; Petersen, 1996.

duygularını anlatmak için ses veren ve onu şiirinin ana karakteri yapan kişi ise Ovidius olmuştur: Ovidius, mitolojik kahramanların aşk mektuplarından oluşan *Heroides*²³ adlı yapıtında, Homeros'un Penelope'sini yapıtının ilk kahramanı olarak seçmiş ve Penelope'den Ulysses'e yazılmış hayali bir mektupta, onu doğrudan şiirinin merkezine alarak, bu destansı karaktere yeni bir portre çizmiştir.²⁴ Bu portrede, *Odysseia*'nın dirençli, ağırbaşlı, sessiz ve sabırlı Penelope'si, yaşadığı çaresizliği açıkça ifade eden, terk edilmiş (*deserta*), yalnız (*vidua*), ürkek (*timens*), kaygılı (*metuens*), endişeli (*sollicita*), sitemkâr (*querens*) ve gücü tükenmiş (*sine viribus*) bir âşık olarak betimlenmiştir. Bu, elbette modern yazarların da dikkatinden kaçmayan bir konu olmuştur: Sellar'a göre (1899: 335-336), Ovidius'un, *Heroides*'te kahramanlarının eski karakterlerine bağlı kalmak gibi bir çabası yoktur; ozan onları kendi çağına göre karakterize etmiştir: Penelope, *Odysseia*'daki Ulysses'in kıymetli eşi Penelope değil, kocasının savaştan dönmesini arzulayan, duygularını yazıya döken kıskanç ve kuruntulu bir Augustus Roma'sı hanımefendisidir. Baca'ya göre (1969: 5-6), Ovidius, *Heroides*'te geleneksel anlatıdan saparak yeni bir Penelope yaratmıştır; mektupta Penelope, sadık bir eş olmasının yanı sıra, korku (*timor*) ve sitem (*querela*) duygularının esir aldığı bir kadın olarak betimlenmiştir. Jacobson (1974: 249-251), *Heroides* 1'in, Penelope'yi zincirlerinden kurtarmak, kusursuzluk abidesini insana dönüştürmek için yapılan bilinçli bir girişim olarak görülebileceğini öne sürmüştür; ona göre, Ovidius'un Penelope'si, kocası tarafından haksızlığa uğradığını düşünen memnuniyetsiz bir kadındır; Homeros'un Penelope'sinden farklı olarak şiirde, sitem eden, kendisine acıyan, yalnızlığından ötürü Yunanların Troia seferini suçlayan, elinden gelse Troia'nın düşmemiş olmasını, Yunanların kazanmamış olmasını isteyecek olan farklı bir Penelope vardır. Lindheim'e göre (2003: 39), *Heroides* 1, Penelope'ye, *Odysseia*'daki hikâyesini kendi öznel bakış açısı ile yeniden anlatma imkânı vermiştir ve Ovidius'un şiiri ana sahneyi ona bırakmıştır. Penelope ile ilgili bir incelemenin ardından, Penelope'nin *Heroides*'teki satırlarını okuduğumuzda, titiz birer araştırmamanın ürünü olan bu görüşlere

²³ *Heroides*, *elegeia* vezniyle yazılmış yirmi bir mektuptan oluşur. Mektupların kaynağı mitolojidir ve bunlar, üçü (Paris, Leander ve Acontius) hariç, kadın kahramanların uzaktaki eşlerine ya da sevgililerine yazdıkları hayali aşk mektuplarıdır. Ovidius bu tür mektubun (*epistula*) ilk kez kendisi tarafından oluşturulduğunu yazmıştır (*Ars. Am.* 3. 345-346). Ovidius'un özgünlük iddiasının temelleri üzerine modern araştırmacıların görüşleri için bk. Baca, 1969: 1-4. Baca (1969: 9-10), *Heroides* 1'i (Penelope'nin mektubunu) incelediği çalışmasında, Ovidius'un *Heroides*'teki özgünlüğünün, önceden var olan farklı türleri bir araya getirmesinin yanı sıra, kahramanlarının karakterlerini geleneksel anlatıdan farklı şekilde ortaya koyarak edebi gelenekten sapmasına dayandığı sonucuna varmıştır. Ovidius, kahramanlarını genel olarak Yunan tragedyasından seçmiştir ve hikâyelerin ana unsurlarına bağlı kalmakla birlikte onları kendi yumuşak zihin süzgecinden geçirmiştir; böylece daha duygulu, daha uysal karakterler ortaya çıkmıştır. Bu açıdan, *Heroides*, ozanın kendi narin ve berrak doğasını yansıtmaktadır. *Heroides* 1'in kaynakları üzerine karşılaştırmalı ve kapsamlı bir araştırma için bk. Anderson, 1896: 10-33.

²⁴ Mektupta olay örgüsü olarak Homeros'un *Odysseia*'sına uyulmakla birlikte zaman zaman kurgudan sapmalar fark edilmektedir. Kennedy (1984: 418-422), Ovidius'un bu sapmaları, kendi çizdiği Penelope karakterine uygun olarak bilinçli bir şekilde uyguladığını ileri sürmüştür. Örneğin, *Odysseia*'da genel olarak sadık bir portre çizen haberci Medon'un adı, *Heroides*'te (1. 91) Penelope'nin başına üşüşen talipler arasında geçmektedir. Penelope mektubunda taliplerinin adını saymaya, Ulysses'in, onu aldatıyor olmasından duyduğu endişesini (1. 75-80) açıkladıktan sonra başlar (1. 87-92) ve Penelope'nin Medon'un adını da talipleri arasında sayması, olasılıkla onu, Ulysses'i kıskandırmak için güçlü bir rakip olarak göstermesinden kaynaklanmaktadır. Akçay'a göre (2008: 93), Penelope, taliplerinin isimlerini sıralayarak, Ovidius'un, sevgilinin sevgisinden emin olmak için, onu güçlü rakiplerinin olduğuna inandırmayı tavsiye eden öğüdünü (*Am.* 1. 8. 95 vd., *Ars. Am.* 3. 599 vd.) dinlemektedir. Penelope'nin mektubu ile destan arasındaki çelişkiler üzerine bk. Jacobson, 1974: 243-276.

katılmamak mümkün değildir; bununla birlikte Ovidius'un, Penelope'nin iç dünyasındaki sıkıntıları fark eden ilk ozan olmadığını da belirtmek gerekir. Yukarıda yer verdiğimiz üzere, Ovidius'un *Heroides*'i yazmasından yaklaşık iki yüz yıl önce, Plautus, *Stichus* adlı komedyasında, tıpkı Penelope gibi, kocalarından ayrı kalan ve babaları tarafından yeniden evlenmeye zorlanan iki kardeşin konuşmasında, zavallı Penelope'nin (*misera Penelopa*) Ulysses'in yokluğunda nasıl acı çektiğini, gece gündüz nasıl kaygı içinde (*sollicitae noctes et dies*) kıvrandığını işlemiştir (Plaut. *Stich.* 1-10). Yunan şiirinin iyi ve hevesli bir öğrencisi olan Ovidius, *Heroides*'te Penelope'yi betimlerken olasılıkla Plautus'un oyunundaki bu satırlardan esinlenmiştir; nitekim mektubun daha ilk dizelerinde, ozan, Penelope'nin sesiyle, aşkın, korku ile kaygıdan ibaret olduğunu (*res est solliciti plena timoris amor*, *Her.* 1. 12) belirtmiş ve şiirini bu temalar üzerine şekillendirmiştir. Penelope'nin ruhen (*ex animo*) çektiği acıyı, onun kılığına girerek, onun sözleriyle ifade etmiştir; onu şiirinde bir *exemplum* olarak değil, kendi olarak betimlemiştir ve bunu yaparken, geleneksel anlatımın dışına çıkmakla birlikte, Penelope'yi ideal kılan özelliklerini (*pudicitia et pietas*) sorgulamaya imkân vermemiştir: Mektupta kocasına âşık (*amans*), sonsuza dek Ulysses'in eşi olarak kalacağını söyleyen (*Penelope coniunx semper Ulixis ero*, *Her.* 1. 84), sadakati ve bağlılığı ile (*pietas*) örnek, iffetli (*pudica*, *Her.* 1. 85), taliplerinden bir an önce kurtulmak isteyen, zamanını örgü örerek geçiren bir Penelope vardır; ancak Penelope ile ilgili daha önceki anlatılardan farklı olarak, mektuptaki odak noktası Penelope'nin sabrı ya da sadakati değil, onun âşık bir kadın olarak iç dünyasında yaşadığı korku, kaygı ve sıkıntılarıdır. Penelope'nin sesinde, aşkın ve yalnızlığın sebep olduğu kıskançlık, keder, korku, kaygı, huzursuzluk, sitem, öfke vardır. Ovidius, mektupta kahramanı Penelope'nin öyküsünü işlerken satırlarında âşık ve ayrılık acısı çeken bir kadının psikolojisini ve iç dünyasını çözümlenmiştir.

Ovidius, *Heroides* 1

Elegeia vezniyle yazılan mektup, yüz on yedi dizeden oluşmaktadır.²⁵ Penelope'nin mektup yazmaktaki amacı nerede olduğunu ve neden geciktiğini bilmediği kocasını bir an önce eve dönmeye ikna etmektir. Mektubun zamanlaması, bir kadın olarak Penelope'nin iç dünyasında yaşadığı hislerin yoğunluğunun açıkça anlaşılacağı şekilde kurulur: Troia savaşı bitmiş, Ulysses'in gidişinin ardından yirmi yıl geçmiştir.²⁶ Yunan önderler evlerine dönmüşlerdir ve kentte adeta şenlik havası yaşanmaktadır. Kocalarına sağ salim kavuşan genç kadınlar tanrılara teşekkür etmekte, sevinç içinde kocalarının savaş anılarını dinlemektedirler:

²⁵ *Heroides* 1 üzerine yapılan başlıca incelemeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Baca, 1969: 1-10; Jacobson, 1974: 243-276; Anderson, 1896: 10-33; Kennedy, 1984: 413-422; Trevor, 1993: 7-84; Strohm, 2007: 1-11.

²⁶ Kennedy'nin tespitine göre (1984: 417-418), Penelope mektubunu, Ulysses'e kavuşmadan hemen önce yazmaktadır; üstelik bu sırada, Krete'den gelen bir dilenci kılığına girmiş olan Ulysses de saraydadır (Hom. *Od.* 19. 163 vd.) ve Penelope mektubunu Ulysses'e ulaştırması için ona teslim etmek üzere yazmaktadır.

Döndüler Argos’lu önderler, dumanlar tütüyor sunaklarda,
Düşman ganimetleri adanıyor koruyucu tanrılarımıza.
Kadınlar teşekkür ediyor armağanlarla kocalarının esenliği adına.
Onlar da anlatıyorlar yendikleri Troia’nın kaderini şarkılarla.
Hayranlıkla dinliyor adaletli yaşlılar, ürkek genç kızlar,
Bir adam konuşurken asılıyor karısı dudaklarına.
Başka biri de masada coşkuyla anlatıyor acımasız savaşı,
Ve adeta resmediyor incecik kadehe²⁷ tüm Troia’yı:
“Buradan Simois²⁸ akıyordu, şurası da Sigeia²⁹ toprakları,
İşte tam şurada yaşlı Priamus’un görkemli sarayı,
Aeacus oğlunun³⁰ çadırı burada, Ulysses’inki de şurada;
Kan revan içindeki Hector tam burada ürküttü atları.³¹ (Her. 1. 25.36)

Penelope bu mutlu ortamda, savaş bittiği halde kocasının dönmemiş olmasından ötürü acı çeken tek kadındır ve yazdığı mektupla ona sabırsızlık içinde “Gel!” (Veni!) diye seslenmektedir. Penelope’nin mektubunu duygusal örgüsü bakımından değerlendirdiğimizde mektubun üç tema üzerine kurulu olduğunu görüyoruz: *metus*, *quarela*, *patos*. Penelope’nin mektubunda bu üç tema, zaman zaman ayrı ayrı zaman zaman iç içe geçmiş halde işlenmiştir.

Penelope mektubunun ilk bölümünde gecikmesinin nedenini (*causa morae*) bilmediği kocasına sitem (*querela*) etmektedir. Daha ilk satırda, hayatta olmasına³² ve savaşta galip (*victor*) gelmesine rağmen evine dönmemiş olan kocası Ulysses’e, *lentus*³³ (Her. 1. 1) sıfatı ile seslenerek yanına gelmek için acele etmeyişinden ötürü ona sitem eder ve terk edilmiş yatağında (*deserto ... lecto*) üşüyerek (*frigida*) uyumaktan, gecelerini dokuma yaparak geçirmekten yakınır:

Bu satırlar sana Penelope’nden, uyuşuk Ulysses,
Üzülmem bana cevap vermessen: Sen kendin gel!

²⁷ Eskiçağda şarap kadehi, tıpkı kil tabletler gibi pek çok kavramı açıklamaya yarıyordu, örneğin âşıklar parmaklarıyla kadeh üzerine çizdikleri şekillerle aşk mesajları verirlerdi. Buradaki örnekte de Yunan kahraman, kadeh üzerine Troia’nın haritasını çiziyor.

²⁸ Simois Nehri. Bugünkü Dümrek Çayı.

²⁹ Troia’da bir kasaba.

³⁰ Achilleus kastedilmektedir.

³¹ Hector, Patroclus’un öcünü almak isteyen Achilleus tarafından öldürülür. Achilleus onun cesedini atlarına bağlayarak şehrin etrafında üç kere dolaştırır. Ovidius, Hector’un cesedini taşıyan atların bile bu görüntüden ürktüğünü aktararak, bir yandan cesede uygulanan vahşete diğer yandan Hector’un heybetine vurgu yapmaktadır.

³² Penelope mektubunda, adaletli tanrının (*deus aequus*) temiz aşkından (*castus amor*) yana olduğunu, Troia’nın, kocasına zarar gelmeden yıkıldığını yazar (Her. 1. 23-24). Mektuba göre, Ulysses’in neden dönmediğinden bihaber olan Penelope, Troia Savaşı’yla ilgili ise tüm detayları bilmektedir (Her. 33-46).

³³ Aşk *elegeia*’sında sık karşılaşılan bir sıfat olan “*lentus*”, genellikle sevgilisine yeterince ilgi ve alaka göstermeyen kişi için kullanılır; örnekleri için bk. Jacobson, 1974: 250, not 33.

Yunan kızların gıpta ettiği³⁴ Troia yıkıldı gitti,
Priamus'un³⁵ ve koca Troia'nın meğer ne azmış kıymeti.
Ah keşke, donanmasıyla yol alırken Sparta'ya
O ahlaksız³⁶ gömülseydi denizin azgın sularına!
Üşüyerek yatmazdım ben de terk edilmiş yatağında,
Günler geçmiyor diye yakınmazdım ardında,
Uzun geceler geçip gitsin diye,
Yormazdım boş ellerimi dokuma tezgâhı başında. (*Her.* 1. 1-10)

Penelope satırlarında, Ulysses'e mektubuna yanıt beklemediğini bildirerek ve ona doğrudan "Kendin gel!" (*Ipsa veni!*)³⁷ diye seslenerek bekleyecek sabrının kalmadığını da göstermiş olur. Penelope'nin bu sabırsız ve sitemkâr söyleyiş biçimi, mektubun genel havasına da hâkimdir. Mektupta Penelope'nin yakınmaları sık sık tekrarlanır (*Her.* 1. 47-70, 115-116). Zira Penelope'nin, kocasını gidip arama fırsatı ya da yalnızlığını unutturacak bir uğraşı yoktur. Elinden gelen tek şey evinde dokuma yaparak kocasını beklemektir. Bu bekleyiş Penelope'nin sabırsızlığının ve kızgınlığının kaynağıdır. Penelope bu ruh haliyle yazdığı mektubunda, Troia'nın yıkılışının kendisi için hiç kıymeti olmadığını belirtir ve hâlâ Troia'da olduğunu düşündüğü kocasına, ikinci kez seslenirken, ona kendisini habersiz bıraktığı için "*ferreus* (*Her.* 1. 58)" diye hitap ederek onu katı yüreklilikle suçlar. Ulysses'in nerede olduğunu öğrenmek için mektuplar, haberciler yolladığını, ancak gerçeği bir türlü öğrenemediğini yazan Penelope, geçmişte Troia yıkılsın diye ettiği dualara hayıflanır (*Her.* 1. 47-70).

Penelope, mektubunun ikinci bölümünde, Ulysses'le ilgili korku ve kaygılarını açıklar (*Her.* 1. 11-22, 67-78). Penelope kendi kendine zihninde Ulysses'in neden dönmediği ile ilgili çeşitli nedenler (*causae*) kurmaktadır. Onun bu korkak ve endişeli ruh hali, mektupta genel bir yargı ile açıklanır: "*Res est solliciti plena timoris amor* (*Her.* 1. 12)." Sevdiği adamı her an kaybetmekten korkan ve onun için endişe duyan Penelope, hislerini ona duyduğu aşka bağlar:

Ne zaman korkmadım ben gerçektekenden büyük tehlikelerden?

³⁴ Ovidius'un burada kullandığı "*invisus*" sözcüğü metnin LOEB basımında G. Showerman tarafından "*hated*" şeklinde çevrilmiştir (1977: 11). Trevor (1993: 12) da, Ovidius'un bu sözcük ile, Troia Savaşı yüzünden yataklarında yalnız yatmak zorunda kalan Yunan kızların Troia'ya duydukları nefreti kastettiğini ileri sürmüştür. Ancak, bize göre, Ovidius, burada kendi döneminde yaşayan genç kızların, lüks yaşamıyla ve zenginliğiyle ünlü Troia'ya duydukları hayranlığı ve gıptayı kastetmektedir. Zira bir sonraki satırda (3), Penelope'nin, sevdiği adamı kaybetmenin yanında, Priamus'un ve Troia'nın değerinin ne kadar az olduğunu belirtmesi de, bu düşüncemizi güçlendirmektedir. Ovidius, Yunan kızlar için bir zamanlar çok kıymetli olan Troia'nın, Penelope'nin gözündeki değersizliğini kıyaslama yolu ile göstermiştir.

³⁵ Yenik Troia'nın son kralıdır ve savaşın başlamasına sebep olan Paris'in babasıdır.

³⁶ Burada kullanılan "*adulter*" (zina yapan erkek) sözcüğü ile Paris kastedilmektedir.

³⁷ Hardie'ye göre (2002: 107), Penelope'nin Ulysses'e mektup yerine "Bizzat kendin (olarak) gel!" şeklinde yazmasının altında, bu sırada zaten bir dilenci kılığında sarayda bulunan Ulysses'e gönderme yapan ironik bir mana vardır.

Aşktır işte bu, korku ve kaygıyla dolu.
Kurardım zihnimde vahşi Troia'lıların sana saldırdıklarını,
Sarıp solardım ne zaman duysam Hector'un³⁸ adını.
Biri söz etse düşmanların yendiği Antilochus'tan,³⁹
Yeni bir sebep olurdu Antilochus korkularına.
Ya da başkasının silahlarını kuşanmışken vurulan Menoetius oğlundan,⁴⁰
Ağlardım hilelerin⁴¹ bir işe yaramamasına.
Biri söz etse Troia'lının mızrağını kana bulayan Tlepolemus'tan,⁴²
Kaygılanırdım Tlepolemus'un ölümüyle bir kez daha.
Aslında vuruldukça biri Yunan ordularından
Seveninin yüreği daha da soğuk oldu buzdan. (*Her.* 1. 11-22)

Penelope, hem sevdiği adamın nerede olduğunu bilmemesinden ötürü, hem de bu acıyı tek başına yaşamasından ötürü kederlenmektedir. Ulysses'i bir "adulter" uğruna savaşa yollamak onun gecelerini yalnız geçirmesine, sevdiği erkeğin yaşamından endişe etmesine, zihninde savaşla ilgili korkunç sahneler -örneğin Troia'lıların kocasına saldırdıklarını- kurmasına (*fingere*) neden olmuştur. Ancak bu korkuları on yıl boyunca savaşa katılan tüm Yunanların eşleriyle birlikte yaşamak Penelope'ye teselli olmuştur. Savaşın bitmesi, diğer kadınların kocalarının evlerine dönmesi ise Penelope'yi daha da büyük yalnızlığa ve daha başka korkulara itmiştir. Ulysses'in yokluğunda aklını yitirmiş gibi her şeyden korktuğunu (*timeo tamen omnia demens*), kendisi için her şeyin endişe kaynağı (*causa curae*) olduğunu yazan Penelope, en büyük korkusunu ise en son açıklar: Ulysses'in başka bir kadının aşkına kapılmış olması (*haec ... esse peregrino captus amore potes*, *Her.* 1. 76). Penelope, bu korkusunun kaynağını, erkekler hakkındaki genel bir yargı ile açıklar: "Tutkularınız vardır sizin (*quae vestra libido est*, *Her.* 1. 75)." Böylece Penelope, erkeklerin genel olarak şehvete düşkün olduklarını ileri sürerek, hem Ulysses'in sadakatsizliğini "olağan" ve "affedilebilir" bulunduğunu göstermiş, hem de kendi kıskançlığını bu genel yargının arkasına gizlemiş olur:

Hangi topraklardasın ya da nerede oyalanıyorsun şimdi?
Keşke Phoebus surları⁴³ ayakta olsaydı hâlâ,
Ah zavallı ben, öfkeleniyorum önceki adaklarıma!
Bilirdim nerede savaştığımı, savaş olurdu beni korkutan sadece,

³⁸ Priamus'un en büyük oğlu. Troia'nın önde gelen savaşçısı. Troia'nın, Yunan orduları tarafından ancak Hector'un ölümünden sonra, savaşın onuncu yılında, tanrıların yardımı ile yıkıldığı anlatılır.

³⁹ Nestor ile Eurydice'nin oğlu. Helena'nın taliplerindendir. Achilles ile Patroclus'un yakın arkadaşıdır. Yunan ordularıyla birlikte Troia Savaşı'na katılır ve Memnon tarafından öldürülür.

⁴⁰ Patroclus. Achilles'un yakın arkadaşı. Troia Savaşı'nda, Achilles'un silahlarını kuşanarak düşmana karşı başarılı bir şekilde savaşır, ancak sonunda Hector tarafından öldürülür.

⁴¹ Bu sözcük ile hile yapmaktaki ustalığıyla (*dolosus*) ünlü Ulysses'e gönderme yapılmaktadır.

⁴² Rodos Kralı. Troia adına savaşan Lycia Kralı Sarpedon tarafından öldürülür.

⁴³ Troia surları.

Ve çoğu kişiyle aynı olurdu yakındığım şey benim de.
Oysa neden korkayım bilmiyorum -ama her şeyden de korkuyorum deli gibi,
Bana endişe veren o kadar şey var ki.
Denizde de karada da ne kadar tehlike varsa aklımda,
Her biri olabilir bu uzun gecikmenin sebebi.
Ben boş yere kaygılanırken, -tutkularınız vardır sizin-⁴⁴
Belki de başka bir aşka kapılmışsındır sen.
Belki anlatıyorsun nasıl sıradan bir karın olduğunu ona,
Elinden iş gelmediğini yün eğirmekten başka.
Keşke yanılısam, bu şüphe hafif bir esintiyle uçup gitse,
Ve özgürken dönmekte, kalmak kendi tercihin olmasa! (*Her.* 1. 66-80)

Penelope mektubunun geri kalan bölümünde ise, saraydaki ortamı, babası Icarius'un Ulysses'in dönüşünden umudunu kesmesi ve yeniden evlenmesi için kendisine yaptığı baskıyı, Ulysses'e duyduğu sonsuz aşkı (*amor*) ve sadakatini (*pietas*) anlatarak Ulysses üzerinde acıma duygusu (*potos*) yaratmaya çalışır (*Her.* 1. 81-116). Kendisini yaşadıkları karşısında zayıf ve gücü tükenmiş bir kadın (*sine viribus uxor*, *Her.* 1. 97, 109) olarak sunan Penelope, Ulysses'e, hem kendisinin hem oğullarının hem de babası Laertes'in ona ne kadar ihtiyaç duyduğunu anlatır: Penelope'nin saraya yerleşen taliplerinden ve yalnızlıktan kurtulabilmesi, küçük oğullarının düşman tuzaklarına karşı hayatta kalabilmesi ve ilkeli bir evlat olarak yetişebilmesi, yaşlı Laertes'in ise huzur içinde ölebilmesi, Ulysses'in bir an önce sarayına dönmesine bağlıdır. Tek başına hainleri saraydan kovmaya kuvvetinin olmadığını yazan ve Ulysses'ten açık şekilde derhal gelmesini isteyen (*tu citius venias*, *Her.* 1. 110) Penelope, bu ifadesi ile bekleyecek sabrının kalmadığını da bir kez daha göstermiş olur. Penelope ardından, sitem ederek başladığı mektubunu yine sitem sözcükleri ile bitirir:

Babam Icarius zorluyor beni boş yatağımı terk etmeye
Ve söyleniyor sonu gelmeyen ertelemelerime.
İsteddiği kadar söylensin -ben seninim, senin olduğumu herkes söylesin;
Ben Penelope, sonsuza dek eşi olacağım Ulysses'in.
Aslında o da değişiyor benim sadakatim ve içten yakarışlarım karşısında
Ve kendi kendine son veriyor baskılarına.
Doulichium'lular, Samos'lular ve yüksek Zacynthos'ta oturanlar,⁴⁵

⁴⁴ Penelope, bu satırda kocasını tutku (*libido*) sahibi bir erkek olarak tasvir ederken kendisini kocasının gözünde, elinden yün eğirmekten başka iş gelmeyen “*rustica*” (sıradan/gösterişsiz/çekingen) bir kadın olarak niteler. Homeros'un, dolayısıyla Ovidius'un okuyucularının, Ulysses'in gecikmesinin nedenlerinden birinin başka bir kadın olduğunu bildiklerini düşündüğümüzde, Ovidius'un burada Penelope'yi, tutkularını bastran ve kendisini ev işlerine veren bir eş olarak eleştirdiğini düşünebiliriz.

Lüks düşkünü bu talip ordusu üşüştü başıma,
Kimse karışmadan hüküm sürüyorlar senin sarayında;
Tüketiyorlar benim etimi kemiğimi, senin servetini.
Şimdi sana ne diye anlatayım Pisander'i, zalim Medon'u,
Eurimachus ve Antinous'un doyumsuz ellerini?
Ya da bu uğursuz yokluğun yüzünden
Kanınla kazandığın servetle beslediğin onca kişiyi?
Yoksul Irus ve sürünün yemeğinden sorumlu Melanthius da
Sonunda ortak oldu utanmadan senin kayıplarına.
Sayıca üç kişi kaldık bu kavgaya yanaşmayan, gücü tükenen karın,
Yaşlı Laertes ve evladın Telemachus.
Onu da geçen az kalsın hileyle alıyorlardı benden,
Herkes karşı çıkıp Pylus'a gitmeye hazırlanırken.
Tanrılara yalvarıyorum, kader sırayla alsın bizi,
O kapatsın gözlerimi, o kapatsın gözlerini!
Bizden yana çalışıyor yaşlı süt nine,⁴⁶ inek çobanı,⁴⁷
Üçüncü olarak da kirli ağılım sadık bakıcısı.⁴⁸
Ama silah tutacak gücü kalmayan Laertes
Koruyamaz düşmanların arasında krallığını,
Telemachus için gelecek bir gün mertlik zamanı, -yeter ki yaşasın-
Ama o şimdi babasının kanatları altında olmalıydı.
Benim de gücüm yok hainleri saraydan kovmaya.
Sen bir an önce gel, sığınacak liman ol ailene!
Bir oğlun var, yalvarırım hayatta kalsın, o bu körpe yaşlarını
Öğrenerek geçirmeliydi babasının doğrularını.
Laertes'i de unutma; sen kapataysın diye gözlerini
Direniyor o son güne, kaderin kendisine biçtiği.
Ya ben! Genç bir kızdım sen giderken,
Oysa hemen gelsen bile, yaşlı bir kadın gibi görüneceğim gözüne. (*Her.* 1.

81-116)

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Antik Literatür ve Kullanılan Metinler

⁴⁵ Doulichium, Samos ve Zacynthos. Ithaca Adası'nın komşusu Yunan adaları.

⁴⁶ Eurycleia.

⁴⁷ Philotes.

⁴⁸ Eumaeus.

- Apollod. *Epit.* Apollodorus, *Epitome* = Apollodorus, *The Library Vol. II Book 3.10-end. Epitome*, (tr.) J. G. Frazer, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921
- Ar. *Thesm.* Aristophanes, *Thesmophoriazusa* = Aristophanes-Birds, *Lysistrata, Women at the Thesmophoria*, (tr.) J. Henderson, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000
- Arist. *Oec.* Aristoteles, *Oeconomica* = Aristotle, *Metaphysics Vol. II: Books 10-14, Oeconomica, Magna Moralia*, (tr.) H. Tredennick, G. C. Armstrong, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935
- Catull. Catullus = Catullus, Tibullus, *Catullus, Tibullus, Pervigilium Veneris*, (tr.) F. W. Cornish, J. P. Postgate, J. W. Mackail, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1988
- Cic. Cicero
- Nat. D.* *de Natura Deorum* = Cicero, *Tanrıların Doğası*, (çev.) F. Gül Özakürk, Ü. Fafı Telatar, Ankara: Dost Yayınları, 2006
- Luc.* *Academica* = Cicero, *de Natura Deorum, Academica*, (tr.) H. Rackham, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972
- Eugammon *Teleg. arg.* Eugammon, *Telegony, Argument = Greek Epic Fragments: From the Seventh to the Fifth Centuries BC*, (tr.) Martin L. West, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003
- Eur. Euripides
- Or.* *Orestes* = Euripides, *Helen, Phoenician Women, Orestes*, (tr.) David Kovacs, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002
- Tro.* *Troades* = Euripides, *Trojan Women, Iphigenia Among The Taurians, Ion*, (tr.) David Kovacs, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999
- Herod. Herodotus = Herodotus, *In Four Volumes I*, (tr.) A. D. Godley, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975
- Hom. *Od.* Homeros, *Odysseia* = Homeros, *Odysseia*, (çev.) Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul: Can Yayınları, 2013
- Hor. Horatius
- Carm.* *Carmina* ya da *Odes*
- Sat.* *Satirae* ya da *Sermones* = Horatius, *Iambus'lar, Lirik Şiirler, Satura'lar, Mektup'lar*, (çev.) Türkan Uzel, Ankara: TTK, 1994
- Hyg. *Fab.* Hyginus, *Fabulae* = Hygin, *Fables*, (tr.) Jean-Yves Boriaud, Paris: Les Belles Lettres, 1997

- Lycoph. *Alex.* Lycophron, *Alexandra* = Callimachus, Lykophron, Aratus,
Hymns and Epigrams, Lycophron: Alexandra, Aratus:
Phaenomena, (tr.) A. W. Mair, G. R. Mair, Cambridge, MA:
Harvard University Press, 1921
- Ov.
Am. Ovidius
Amores = Ovid, *Heroides and Amores*, (tr.) G. Showerman,
Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977
- Ars. Am.* *Ars Amatoria* = Ovid, *The Art of Love, and Other Poems*, (tr.)
J. H. Mozley, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979
- Her.* *Heroides* = Ovid, *Heroides and Amores*, (tr.) G. Showerman,
Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977
- Met.* *Metamorphoses* = Ovid, *Metamorphoses Vol. II*, (tr.) Frank
Justus Miller, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1976
- Pont.* *Epistulae Ex Ponto* = Ovid, *Tristia, ex Ponto*, (tr.) Arthur Leslie
Wheeler, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975
- Tr.* *Tristia* = Ovid, *Tristia, ex Ponto*, (tr.) Arthur Leslie Wheeler,
Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975
- Paus. Pausanias = Pausanias, *Description of Greece Vol. IV*,
Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995
- Pl. *Phd.* Plato, *Phaedo* = Plato, *Plato I, Euthyphro, Apology, Crito*,
Phaedo, Phaedrus, (tr.) Harold North Fowler, Cambridge, MA:
Harvard University Press, 1982
- Plaut. *Stich.* Plautus, *Stichus* = Plautus, *Stichus, Three-Dollar Day*,
Truculentus, The Tale of a Travelling-Bag, Fragments, (tr.)
Wolfgang De Melo, Cambridge, MA: Harvard University Press,
2013
- Polyb. Polybius = Polybius, *The Histories Vol. IV*, (tr.) W. R. Paton,
Cambridge, MA: Harvard University Press, 1968
- Prop. Propertius = Propertius, (tr.) H. E. Butler, Cambridge, MA:
Harvard University Press, 1976
- Sen. *Ep.* Seneca, *Epistulae* = Seneca, *The Epistles of Seneca Vol. II*, (tr.)
Richard M. Gummere, Cambridge, MA: Harvard University
Press, 1970

Modern Literatur

- Akçay, 2008 Akçay, N., *Ovidius'un Heroides Eserinde Kadın Doğası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008
- Anderson, 1896 Anderson, J. N., *On The Sources Of Ovid's Heroides I, III, VII, X, XII*, Berlin, 1896
- Baca, 1969 Baca, A. R., "Ovid's Claim to Originality and Heroides 1", *TAPA* 100 (1969): 1-10
- Bassett, 1918 Bassett, S. E., "The Suitors of Penelope", *TAPA* 49 (1918): 41-52.
- Boyana, 2005 Boyana, H. "Arkadia Kökenli Keçi Tanrı Pan", *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005): 167-193.
- FHG II C. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum II*, Paris, 1878
- Gilchrist, 1997 Gilchrist, K. E., *Penelope: A Study in the Manipulation of Myth*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oxford University, 1997
- Handane, 1968 Handane, J. A., "Pindar and Pan: frs. 95-100 Snell", *Phoenix* 22/1 (1968): 18-31
- Hardie, 2002 Hardie, P., *Ovid's Poetics of Illusion*, Cambridge University Press, 2002
- Heitmann, R. Heitmann, R., *Taking Her Seriously: Penelope and the Plot of Homer's Odyssey*, Michigan, 2005
- Jacobson, 1974 Jacobson, H., *Ovid's Heroides*, Princeton University Press, 1974
- Kennedy, 1984 Kennedy, D. F., "The Epistolary Mode and the First of Ovid's Heroides", *The Classical Quarterly (New Series)* 34 (1984): 413-422
- Lindheim, 2003 Lindheim, S. H., *Mail and Female: Epistolary Narrative and Desire in Ovid's Heroides*, The University of Wisconsin Press, 2003
- MacKay, 1958 MacKay, L. A., "The Person of Penelope", *Greece & Rome* 5/2 (1958): 123-127
- Özaktürk, 1999 Özaktürk, M., *Roma Yazınının Sürgün Ozanları*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999
- Petersen, 2005 Petersen, A. N., *Ovid's Wife in the Tristia and Epistulae ex Ponto*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, The University of Minnesota, 2005
- Possanza, 2002 Possanza, M. "Penelope in Ovid's Metamorphoses 14.671", *The American Journal of Philology* 123. 1 (2002): 89-94
- Sellar, 1899 Sellar, W. Y., *The Roman Poets of the Augustan Age: Horace and the Elegiac Poets*, Oxford, 1899
- Storey, 2011 Storey, I. C., *Fragments of Old Comedy Vol. III: Philonicus to Xenophon; Adespota*, Cambridge (MA), London, 2011

- Stroh, 2007 Stroh, W., “Ovids Penelope : Zu seinem ersten Heroidenbrief”, *Hyperboreus*
13 (2007): 1-11
- Trevor, 1993 Trevor, F., *Critical Studies in Ovid's Heroides 1, 2, 7*, Durham Theses,
Durham Üniversitesi. Erişim tarihi: 6 Mart 2015, <http://etheses.dur.ac.uk/5747/>
- Yalazı-Keyinci, 2015 Yalazı, E.; Keyinci, C. Ü., “Pseudo Aristoteles'in Oeconomica Adlı Yapıtının
3. Kitabının Yorumu ve Çevirisi”, *Archivum Anatolicum* 9/2 (2015): 91-
106